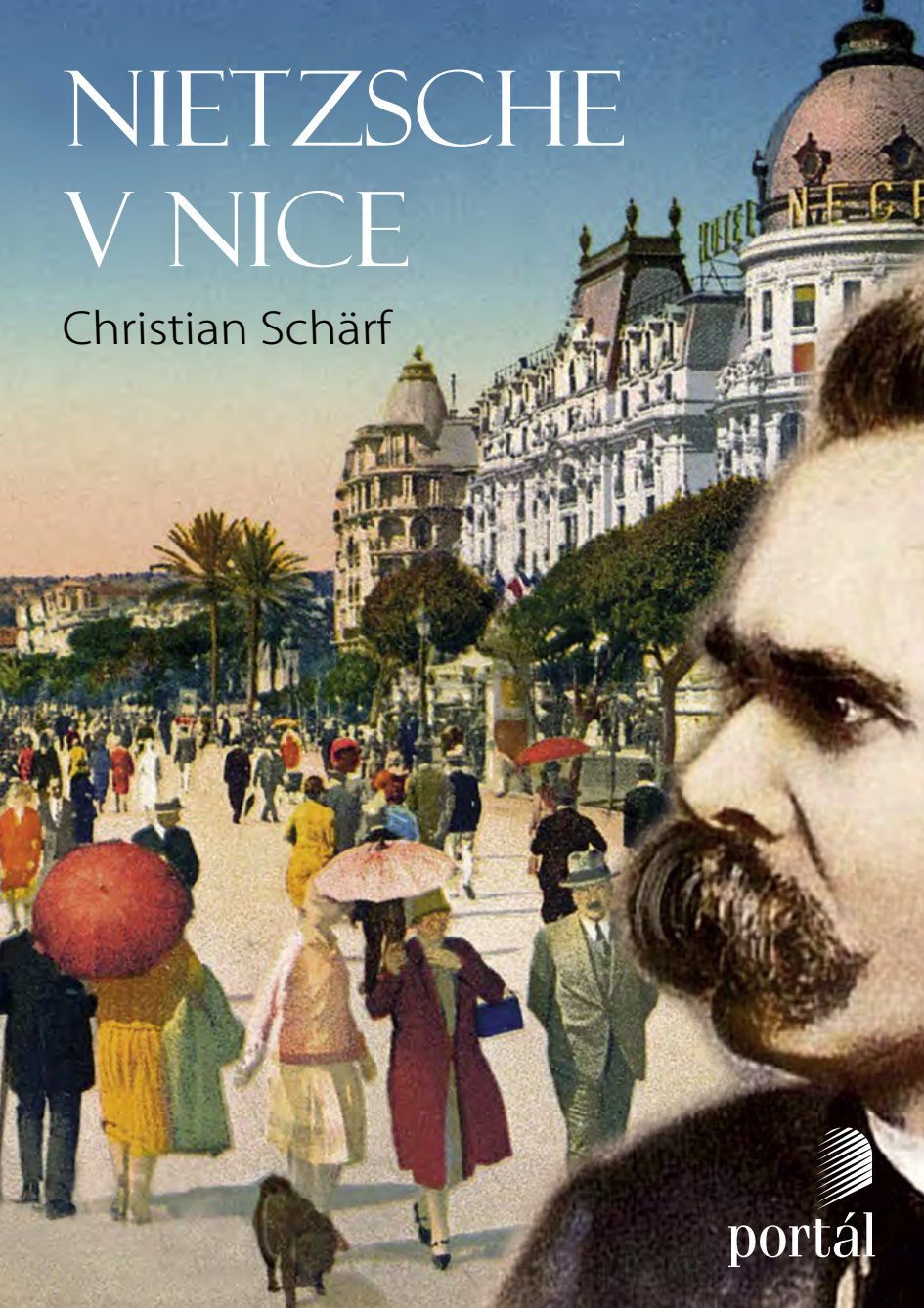

NIETZSCHE V NICE

Christian Schärf

portál

NIETZSCHE V NICE

Christian Schärf

Původní německé vydání:
Originally published in Germany under the title EIN WINTER IN NIZZA
by Eichborn – A Division of Bastei Luebbe Publishing Group
Copyright © 2014 by Bastei Lübbe AG

České vydání
Translation © Michaela Škultéty, 2015
© Portál, s. r. o., Praha 2015
ISBN 978-80-262-0952-2

První část

V neděli 2. prosince 1883 vála ulicí rue Ségurane od přístavu směrem k Place Garibaldi silná, ale vlhá bríza. Před domem číslo 38 zastavil koňský povoz. Přivezl nového hosta, který, třebaže vyhlížel z okna kočáru sebeusilovněji, nemohl vidět nic než rozmazané obrysy a barvy přelévající se z jedné do druhé. Měl silné bolesti hlavy, v očních bulvách mu tepalo, jako by do nich kdosi bodal jehlou, a v pravidelných intervalech kašlal do již ne zcela čistého kapesníku.

Navzdory vlněným ponožkám, které mu matka poslala ještě do Janova a které měl nyní na sobě, ho zábla chodidla a již od Ventimiglie cítil, jak promrzá po celém těle. Neviděl v tom dobré znamení, přijel přece do Nice, aby utekl zimě, především těžkým mrakům, jež od října do března až příliš často visely i nad ligurskou zátokou, zakusovaly se mu do mozku a nezřídka tam spočínuly celé dny, ba i týdny. Chtěl uniknout také chladu, který ho i v severní Itálii tak často doháněl a který si, jak se zdálo, přivezl spolu s vlněnými ponožkami až sem do Nice.

Ze svého sedadla v kočáru vstával jako starý, velmi starý muž. Lékař mu řekl, že má křivé kyčle, už nyní se po dlouhém sezení pohyboval jako kmet, a to mu bylo teprve osmatřicet!

Vystoupil a zvedl oči k nebi. Pořád toho moc neviděl, vnímal jen, že barva rozmazaně se odrážející v jeho očích není modrá, nýbrž matná šed, protkaná tmavšími, skoro černými skvrnami. Tak kvůli tomuhle sem přijel, projel celé to zatracené pobřeží v děsivě se otrásajících vlcích s ošuntělými dřevěnými lavičkami, na nichž začal už po pár minutách cítit ischiasový nerv,

a v příšerných kočárech se špatným pérováním, které si jako jediný mohl dovolit a které bez výjimky řídili primitivní tvorové pokoušející se zatahnout ho do nesmyslných rozhovorů. Říkalo se, že v Nice svítí slunce stále, četl to v nesčetných zprávách černé na bílém, město se prý může pochlubit 220 slunečnými dny, což bylo víc než v jakémkoli jiném místě, jehož mohl na tomto světě dosáhnout – a teď tohle.

Předpovědím a bulletinům meteorologů lze věřit stejně málo jako kdysi zaklínadlům vyvolávačů deště, pomyslel si. Tohle jsou tedy plody té velké pozitivní vědy! K smíchu! Znovu vytáhl velký kapesník a vysmrkal se v nárazech připomínajících troubení trumpety. „*Vous avez de la chance. Il fait beau pour décembre,*“ prohodil z kozlíku kočí. „Jakže?“ odušil host, dosud napůl ponořený do kapesníku. Nerozuměl jedinému slovu.

Na domovních dveřích rozeznal jasné obrysy zašlého stříbrošedého klepadla. Přijet sem možná přece jenom nebyl tak špatný nápad, pomyslel si poutník, nejspíše je to světlo, ono slavné niceské světlo, které způsobuje, že lépe vidí, třebaže si dnes musí prorazit cestu vrstvou mraků. To světlo dovedlo prý k triumfu už Niké, prý jde o *alkyónské* světlo z blažených řeckých ostrovů, jež sem Niké přinesla a které zde zvěčnila založením tohoto města. Tady se mu musí dařit, zde to dokáže. Triumf Niké musí být i jeho triumfem. Toto vítězství však bude vítězstvím Zarathustrovým.

Zatímco takto uvažoval a hledal svůj notes – kam ho jenom strčil? –, dveře se otevřely a před ním stála malá, stará paní s ohnutými zády. Protože byla tak zkroucená, nacházela se její hlava takřka na úrovni jeho boků.

Propátrával bolavýma očima místnost před sebou, aby zjistil, kdo mu otevřel. Zvýšeným hlasem se otázal, zda pro něj mají

pokoj, kočí ho sem přivezl z nádraží, jede přímo z Villefranche, kde marně hledal doktora Panetha z Vídně, předtím byl i v Mentonu, kde dvakrát do roka kvetou citrony, přijíždí však vlastně z Janova, což, když se to vezme kolem a kolem, také není přesné. Píše knihu, volal do temných dálek zatuchlé chodby, vždycky psal knihy, ať přijel kamkoli, hned se věnoval svému zá- měru napsat knihu. Avšak tentokrát to nebude obyčejná kniha, nebude to kniha jako všechny ostatní, ba nebude se ani podobat jeho předchozím knihám, z nichž žádná sama o sobě není jako ty předešlé knihy.

Stařena s námahou vzhlédla a potřásla hlavou. Němce vozí vždycky k ní. Otočila se a mlčky zamířila do chodby. Host nepo- chyboval, že ji má následovat, třebaže mu nedala žádné znamení. Došourala se do jednoho z pokojů, dveře bleskurychle zapadly do zámku. Zůstal stát s malým kufrem v jedné a šedivým dešt- níkem v druhé ruce v chodbě, kde byla tma jako v ranci a kde to bylo cítit sklepem. Po dvou nekonečných minutách se objevila s velkým rezavým klíčem. Rohový pokoj v druhém patře, řekla jenom a podala mu list papíru, kam se měl zřejmě zapsat.

Zítřka v osm ráno přijde Cécile, její vnučka, dodala, a přinese kávu a croissanty. Dnes je neděle a děvče má volno, mladí nemů- žou pořád jenom dřít. Chtěl říct, že to nesnese, v žádném případě nechce kávu a croissanty, měl by z nich migrénu století, prosím ne, to raději žádnou snídani. Ale stařena už zmizela za dveřmi. Rozhostilo se ticho jako v hrobě.

S námahou vyšel po schodech a šoural se chodbou. Pach sklepa ho provázel až do druhého patra. Vešel do pokoje. Židle, stůl, postel, skříň, mycí stolek s porcelánovým džbánem, v rohu ušák, který vypadal jako příbytek všech niceských molů. Stěny byly holé a zažloutlé, podlahu tvořila široká, sešlapaná prkna,

nebyl tu koberec ani kamna. Sedl si ke stolu, sundal brýle a sklonil se k přihlašovacímu formuláři. Oči mu spočívaly v hlavě jako dvě rozžhavená železa. Tepání ve spáncích připomínalo parní kladiva. Jazyk měl úplně suchý. Bederní obratle ho bolely, jako by se měly rozletět na kusy. Hledal na formuláři správné místo a nenašel ho. Má před sebou prázdný list papíru, nebo jsou jeho oči už tak špatné, že nic nerozezná? Z náhlého popudu se zapsal doprostřed papíru: *Dr. Friedrich Nietzsche, univerzitní profesor z Basileje*, a podepsal se nečitelnými klikyháky svým pravým jménem: *Fridericus Lux, Nux, Dux, Crux*.

Když se druhý den ráno, přesně v osm hodin, objevila Cécile s kávou a croissanty, seděl Nietzsche úplně oblečený u stolu.

Vypadalo to, jako by profesor vůbec nestrávil noc v posteli, zapsala si Cécile večer do deníku. Prohlásil, že přece říkal, že nechce kávu ani croissanty, copak to neříkal? Jídá výhradně grahamový chléb, který mu posílá matka, a má ho pro nadcházející dny ještě dost. *Grahamový chléb* zní zvláště, poznamenala si Cécile, a slovní spojení *grahamový chléb* podtrhla, zajímalo by ji, jak Němci vůbec dokážou spolykat tu spoustu rozličných druhů chleba, na něž jsou tak hrdí.

Kávu zásadně nepije, ráno pije výhradně mátový čaj, pokračoval host, cokoli jiného neblaze působí na jeho žaludeční stěny. Mrzí ho, že musí být tak přímý, ale kdyby vypil kávu, čekalo by ho nekonečné zvracení. „Bylo mi v noci poněkud chladno, copak nelze dát do pokoje nějaká kamna?“ otázal se beze stopy naléhavosti.

„V tomhle pokoji kamna nikdy nebyla,“ odpověděla dívka. „Je obrácený na jih, do přístavu, a je tu dost teplo i bez kamen. Na chybějící kamna si ještě nikdo nestěžoval. Navíc žádná přebytečná kamna nemáme,“ dodala a s lítostí pokrčila rameny.

Host poznamenal, že to je vskutku překvapivé. V tomto pokoji, tvrdil, je větší zima než v jakékoli jiné místnosti, kterou kdy na jihu obýval.

Půjde se dnes projít po městě, dodal po odmlce, jejíž olouvené ticho bylo podle Cécile tichem vystoupivším z hrobu. Zamrazilo ji.

„Především se chci informovat, kdy odplouvají lodě na Korsiku,“ řekl podnájemník.

„Vy se chcete přeplavit na Korsiku?“

Cécile si muže, jenž se zdál být naprosto odtržený od reality, nedokázala představit na divokém ostrově, kde se to jenom hemžilo kapesními zloději a desperáty. Podle jejího názoru, jak si zapsala do deníku, by napůl slepý německý profesor v takovém prostředí nepřežil ani dva dny.

„Pakliže to dovolí okolnosti, pak ano, pocestuji až na Korsiku,“ odtušil Nietzsche tichým hlasem, jakoby sám pro sebe, a po chvíli stejným tónem pokračoval: „Na Napoleonově ostrově, mám-li být přesný, v Ajacciu, rodišti imperátora, se mi podaří, co se nepovedlo dokonce ani jemu. Co se ještě nikdy žádnému člověku nepodařilo.“

Cécile nechápala, o čem mluví. Co je to imperátor?

Dějiny lidstva se rozštěpí na dvě části, jednu před ním a jednu po něm, pokračoval. Pak se odmlčel. V pokoji znovu zavládlo děsivě významné ticho. Cécile přepadla zvláštní tíseň.

Později si do deníku napsala: *Je to hrozivý člověk, mám z něj strach. Zdá se být zachmuřený a čímsi posedlý, má obrovský knír a je cítit hrachovou polévkou. Celý pokoj byl cítit hrachovou polévkou, třebaže hrachovou polévku jistě nejedl. Podle všeho nejedl vůbec nic, už vůbec ne hrachovou polévku. Proč je tedy cítit hrachovou polévkou? Koupal se v ní snad? Nebo používá parfém s vůní hrachové polévky, který si přivezl z Německa? Proč by se měly lidské dějiny rozštěpit na dvě části jen proto, že pojede na Korsiku? Možná je to blázen. Vraiment bizarre!*

„Hodné dítě,“ řekl. „Kolik je ti let?“

„Dvacet dva, pane,“ odpověděla Cécile váhavě a očekávala, že nyní učiní první pokusy ji svést, jinak to od hostů neznala.

Nietzsche civěl před sebe.

Náhle se zeptal, zda by chtěla studovat. Zná v Římě dámu, pravil, která je ve spojení se studujícími ženami z celé Evropy. Mnoho jich sice není, ale alespoň něco, usmál se zmučeně a dodal, že by pro ni mohl něco udělat, kdyby chtěla studovat, musela by ovšem do Švýcarska, tam je všechno mnohem svobodnější a pro ženy jednodušší.

Cécile odpověděla, že na studia nepomýšlí. Ráda chodí na pláž a prochází se s kamarádkami, v Nice se jí líbí, zbožňuje *soccu*, placku z cizrnové mouky, i on by ji měl ochutnat, a už docela obstojně ovládá *nissart*, místní dialekt, pečuje o svou milou *mamie*, jediného člověka, který jí na světě zbyl, a kromě toho si docela dobře vydělává. Proč by měla studovat?

Nietzsche si sňal brýle s tenkými obroučkami a podíval se na ni. Oči měl hluboko zapadlé a malé, střídal se v nich vodnatý lesk vyhaslých hvězd a kalná zář zmatněných drahokamů, takže k nim nebylo možné jednoznačně přiřadit žádnou barvu. Navíc se nad nimi zvedalo husté tmavé obočí, jež je lemovalo jako smuteční flór a tvořilo ceremoniální jednotu s mohutným knírem, takže, napsala Cécile, vypadal jako *croque-mort* neboli hrobník. Jeho pohled se zdá být slepý, pokračovala, o nic méně *horrible* není ani jeho vysoké čelo, jež má v sobě cosi jasného a chladného, jako by bylo z vosku, v každém případě z neživého materiálu. Připomnělo jí to jejího mrtvého otce, když ležel v rakvi.

Olovené mlčení, které opět nastalo, Cécile dlouho nevydržela. Nakonec doporučila hostu, zirájícímu trdnomyslně před sebe, několik tras na pěší výlety. Měl by se vydat až na konec Promenade des Anglais nebo na druhou stranu do parku Mont Boron, odkud uvidí celé město. Během jednoho dne může pohodlně projít celou Baie des Anges, Andělskou zátoku, až do

Antibes. Večer je tam obzvlášť krásně, majáky v Antibes a na Cap Ferrat na sebe blikají jako dva strážci zálivu rozestavení daleko na širokém moři. Kromě toho nesmí propášt *vague de quatre heure*, vlnu, která každý den ve čtyři odpoledne zalije pláž.

„Nikdo netuší, proč tomu tak je, proč jediná vlna pokaždé ve stejnou dobu zalije břeh,“ řekla. „Ale dosud nás nikdy nenechala na holičkách.“

Připadlo jí, že ji vůbec neposlouchá.

„Brzy vyrazím,“ prohlásil. „Dnes musím ještě zajet do Villefranche.“ Zalistroval v černém notesu, který ležel vedle něj na stole. Cécile připadalo, že stránky jsou od shora až dolů kompletně pokryté droboučkým písmem. Jestlipak vůbec dokáže přečíst vlastní rukopis?

Došla k závěru, že bude lepší, když odejde. Uchopila ták s úmyslem zase všechno odnést, kávu i croissanty a také misticčku s marmeládou, když vtom vzhlédl a jeho pohled na ní nehybně ulpěl. „Víte, jak mi říkali v Janově?“

Znovu se odmlčel a pak s unaveným úsměvem pravil: „Il piccolo santo.“ Rozuměla tomu?

Ne, ona neovládá jazyk, jímž se hovoří v Janově, umí jen francouzsky, německy a trochu *nissart*.

Tohle bylo italsky, vysvětlil Nietzsche, a znamená to *malý světec*.

Ták ať tu nechá, dodal, dostal chuť na kávu. Zvedl šálek s bílou kávou k ústům a maličko upil.

„Jestlipak mi lidé v Nice dají také takové jméno?“ otázal se a smutně se usmál zpod mohutného kníru. Cécile odpověděla: „Myslím, že všechna jména svatých už jsou tu obsazená.“ Zasmála se. I on se zasmál. Doopravdy se zasmál, zapsala si Cécile večer. Připadal jí jako člověk, který se vlastně směje rád, avšak obvykle k tomu neshledává žádný důvod.

Vídeňský fyziolog dr. Josef Paneth, žák Ernsta von Brückeho a blízký přítel Sigmunda Freuda, jenž se o něm zmiňuje ve svém díle *Výklad snů*, se od listopadu 1883 do dubna 1884 zdržoval jakožto specialista na neurologii a sekreci z výzkumných důvodů v zoologické stanici ve Villefranche, deset kilometrů východně od Nice.

Panetha kromě přírodních věd značně zajímala filozofie. Neviděl v ní protiklad ke svým studiím, spíše jejich nezbytné doplnění. Pravidelně četl Kanta a Schopenhauera. Z pohledu lékaře ho stále intenzivněji zajímala noetika, v níž spatřoval problematický, a právě proto nevyhnutelný základ všeho přírodovědného bádání.

Neustále ho znepokojovala otázka, co vůbec můžeme vědět, a ta ho také nakonec přivedla k Nietzschemu, filozofovi, který se již tehdy těšil mezi znalci exkluzivní pověsti a od něhož se očekávaly překvapivé výsledky v mnoha oblastech. Paneth byl přesvědčený, že právě Nietzsche se nejhrouběji a nejradikálněji zabýval problémy poznání a jeho hranic. Proslýchalo se však, že Nietzscheho se tyto otázky dotýkají natolik, že sám sebe manévruje do stále pochybnějšího stavu.

Třebaže to odporovalo jeho přísně vědeckému přístupu, fyziolog se někdy v duchu ptal, jak člověk, jako je Nietzsche, vlastně žije. Nedokázal si představit, jak si takový myslitel organizuje každodenní život, ba dokonce sama představa, že nějaký každodenní život mít musí, ho činila bezradným.

Paneth se doslechl, že se Nietzsche přes zimu obvykle zdržuje ve Středomoří, a vyptával se svých vídeňských kolegů, zda někdo netuší, kde by mohl na toho podivuhodného poutníka

narazit. Ani Freud, ani nikdo jiný z vídeňských lékařských kruhů mu nedokázal říct nic spolehlivého. Především Freud se choval, jako by Nietzscheho prakticky neznal, ba dokonce jako by neuměl ani správně vyslovit jeho jméno. Hrozně mu vadí to Z, svěřil se jednou Panethovi, netuší, zda se vyslovuje, nebo ne, a není si jistý, jestli se v důsledku podivuhodného nakupení souhlásek v Nietzscheho příjmení nejedná vlastně o nějakého Východoevropana, možná Poláka, jehož němčina má svoje rezervy. On, Freud, koneckonců slyšel, že se Nietzsche obvykle vyjadřuje pouze útržkovitě.

Avšak ani Freudova domnělá ignorance nezabránila tomu, aby po vědecké Vídni brzy nekolovala otázka, jak se k Nietzschemu dostat. Po fázi setrvalé bezradnosti se kdosi dostal k Franzi Overbeckovi, profesoru církevních dějin a specialistovi na Nový zákon, nejlepšímu příteli Friedricha Nietzscheho z basilejských časů, a písemně ho oslovil. Overbeck si dal s odpovědí načas natolik, až se na něj docela zapomnělo. Byl stále informován o každém Nietzscheho kroku a z dálky sledoval jeho cesty do Alp a Středomoří očima ustaraného přítele. Overbeck nakonec vídeňským kolegům přece jenom potvrdil, že se Nietzsche nyní, na konci podzimu, bude zdržovat zprvu v Janově a pak má v úmyslu vydat se do Mentonu a možná dále do Nice.

Přes Overbecka se Panethův dotaz, opatřený poznámkou, že se jedná o obdiv hraničící s uctíváním, vzápětí dostal k samotnému Nietzschemu, jenž se přítele neprodleně dotázal, kde přesně se onen vídeňský badatel vlastně nalézá. To ovšem Overbeck netušil, a protože Paneth již odcestoval do Villefranche, aniž by u Overbecka zanechal svou adresu, dotázal se Overbeck pro změnu Freuda, zda nemá informace o Panethově pobytu na francouzské riviéře.

Freud odpověděl, že se v podstatě nikterak nestará o Panetha, jehož v poslední době zajímá více Nietzsche než neurologie a poruchy sekrece, což je bezpochyby jeho hlavním úkolem. Pravděpodobně ho však bude možné od listopadu zastihnout v zoologické stanici ve Villefranche, kde se věnuje výzkumu buněk, o nichž upřímně předpokládá, že jednou ponесou jeho jméno, což on, Freud, pokládá za čistou nabubřelost. Sigmund Freud o léta později odeslal při příležitosti objevení takzvaných *Panethových buněk* blahopřejný telegram (který stejně jako ostatní blahopřání zastihl vzhledem k Panethově smrti v roce 1890 pouze jeho choť Sofi).

Cestou z Janova do Nice projížděl Nietzsche na konci listopadu 1883 skrze Villefranche, kde neprodleně vyhledal laboratoř zoologické stanice a rovněž dr. Panetha, od jehož návštěvy si sliboval nesmírně mnoho. Nietzsche se domníval, že je obklíčený protivníky a nepřáteli, a v každém, kdo se zdál být na jeho straně, viděl osvícence. Snil o tom, že kolem sebe shromáždí nevelký kruh obdivovatelů, s nimiž založí filozofickou kolonii, jež bude šířit jeho dílo a proslaví jeho jméno.

Avšak Nietzsche měl nejprve smůlu. Když dorazil do Villefranche, nacházel se Paneth na výzkumné cestě, jež ho během posledního listopadového týdne zavedla na Korsiku. Nietzsche pojal tuto okolnost jako znamení. Že se člověk, který si cení jeho spisů tak jako onen Rakušan, vydá na Korsiku a bude se v historickém okamžiku zdržovat na Napoleonově ostrově, ba možná dokonce v samotném Ajacciu, pro něj bylo znamením Panethovy duševní spřízněnosti. Paneth se v Nietzscheho očích stal jeho zvěstovatelem a předchůdcem na nejblaženějším z blažených ostrovů, jež popsal v *Zarathustrovi*, kýmsi na způsob Jana Křtitele.

Nietzsche viděl podobná znamení osudu na každém kroku. Vždy se naprosto identifikoval s historickým významem místa, v němž se právě nacházel: Janov vnímal pouze z hlediska toho, že se tam narodil Kryštof Kolumbus, a v Nice byl neustále přesvědčený, že dohlédne až na Korsiku, kde brzy sám přistane a překoná Napoleonovo dobovyvatelské dílo, takže si za pár desítek let při slově Korsika na Napoleona už nikdo nevzpomene. Ostrov pak vejde do dějin jako dějiště přehodnocení všech hodnot a na věky zůstane spojený s jeho, Nietzscheho jménem.

Ach, kolikrát mluvil Nietzsche právě o tomto tušení své historické velikosti! zapsala si na konci zimy Cécile do deníku. *Vlastně se nezabýval ničím jiným.* Copak může být náhoda, řekl jí, že Richard Wagner zavřel v Benátkách navždycky oči ve stejnou hodinu, kdy on udělal poslední tečku za svým *Zarathustrou*, 13. února 1883 mezi třetí a čtvrtou odpoledne, aby byl přesný?

Čím jiným jsou od té doby Benátky než osudovým místem, jež se nachází k jeho *Zarathustrovi* ve vztahu zastiňujícím všechny jiné. Kdo bude za několik let mluvit o dávno pominuvší slávě Benátek, o epoše dóžat, o velkém národu mořeplavců a obchodníků s jeho bohatstvím a uměním? Přihodilo se něco jiného, co způsobilo, že vše staré vybledlo. Z okamžiku Wagnerovy smrti se stal mene tekel dějin, stejně jako hodina, v níž spatřil jeho *Zarathustra* světlo světa. Teprve pak odumřelo staré a započalo nové. Lidé pochopí, že jeho kniha není ničím menším než bibli nového věku. Vše, co se událo doposud, bude nyní třeba vnímat prizmatem *Zarathustrovým*.

Avšak, dodal, to je jenom začátek, neboť nyní, s Korsikou a Ajacciem a Napoleonem před očima, dá dějinám nový obrat – ne, nikoli pouze obrat, stanoví nový směr, zkrátka vytvoří nové lidstvo. Dějiny lidstva jsou překonáváním, jež nemůže nalézt

konce a které mělo od začátku jediný cíl: překonat člověka. Jde přitom výhradně o to, jakým směrem se bude tento vývoj ubírat a kdo ho bude řídit.

Poté, co takto hovořil – na procházkách to z něho často vytrysklo zcela náhle a nezřídka, vedla-li cesta do kopce, uvedl kyslík vdechovaný ve zvýšené míře do varu celou jeho nervovou soustavu –, obvykle zcela zmlkl, zhroutil se do sebe a v očích a na tváři se mu zjevil onen mrtvolný výraz, jehož se Cécile polekala prvního dne v rue Ségurane.

Cécile mu téměř vždy jenom naslouchala. Nikdy mu neodpovídala. Když mlčel, mlčela také. Když mluvil, snažila se sledovat jeho slova, což se jí zpočátku nedařilo. Avšak postupem času rozuměla stále víc a víc podstatě a řečem tohoto muže, kousky do sebe zapadaly jako skládačka, aniž by kdy vytvořily souvislý obraz. Pokaždé se složily jinak a představa celku zůstávala pouhým tušením, avšak na to si rychle zvykla. Nesetkala se dosud s nikým, kdo by takto řečnil, a při nejlepší vůli nedokázala pochopit, k čemu by takové řečnění mělo být vůbec dobré.

Protože dr. Paneth v zoologické stanici ve Villefranche nezašel, zanechal tam Nietzsche svou vizitku a připsal na ni tužkou, že jede dál do Nice a tam bude panu doktorovi kdykoli k dispozici. Po návratu do Villefranche se Paneth okamžitě dotazoval na poštu, znají-li adresu jistého profesora dr. Nietzscheho v Nice.

Jelikož tomu tak nebylo, vydal se Paneth 3. prosince 1883 do Nice na vlastní pěst, aby po hledaném pátral na tamní poštu. Rovněž 3. prosince se Nietzsche, když vypil kávu od Cécile a cítil se stále docela dobře, vypravil na vlak do Villefranche s úmyslem, že se nyní již doopravdy setká s dr. Panethem, jehož návrat do zoologické stanice byl, jak mu sdělili, plánován na 2. prosince večer.

Nietzsche dorazil do Villefranche zalitého sluncem, což mu v prosinci připadalo jako zázrak, a spěchal vytrvalým klusem, jenž by pro něj byl ještě předchozího dne nemožný, úzkými ponurými uličkami starého města k moři, aby se v zoologické stanici s dr. Panethem opět nesetkal. Řekli mu, že Paneth odjel do Nice, ale nesdělili mu, z jakého důvodu. Nietzsche okamžitě spěchal na nádraží a nasedl do nejbližšího vlaku zpět, musel však na odjezd čekat téměř dvě hodiny. Když dorazil do svého pokoje v rue Ségurane, Rakušan již odcestoval, zanechal však tentokrát svou vizitku, na níž vyjádřil naději, že se oba pánové snad už brzy poznají osobně.

Byl jsem v Nietzscheho pokoji, napsal toho večera Paneth své nevěstě do Vídně. Je velice nepohodlný a je na něm vidět, že si ho pronajal hlavně kvůli příznivé ceně. Nejsou v něm dokonce ani kamna a chlad, jenž tam panoval, způsobil, že jsem se po pouhých několika minutách tam strávených roztrásl. V té místnosti nelze nalézt pranic útulného.

Ještě Nietzscheho neviděl, pokračoval, a přece ho již teď hluboce lituje, neboť je bezpochyby velmi nemocný a musí vést zcela osamělý život, který by člověk vskutku nepřál ani psu. Že si při tom všem připadá jako nejvýznamnější ze svých současníků, může jeho utrpení pouze zesilovat.

Na závěr Paneth napsal: Tento velký myslitel chce změnit svět a stvořit nového člověka, a přitom, soudě podle jeho pokoje v Nice, ztratil kontakt se skutečnými lidmi. Jeho pokoj je pokojem samotáře, jemuž není rovno. Ve vzduchu se vznášel zvláštní pach, který připomíná osamění člověka, jemuž chybí veškerá společnost. Přesto, a nebo snad právě proto, dodal Paneth, se nemůže setkání s Nietzschem dočkat.

Následujícího dne napsal Nietzsche matce a sestře do Naumburgu, že si nedokáže ozdravný, ba přímo elektrizující účinek niceského světla na svůj organismus nijak vysvětlit. Vytrvalý bolestivý tlak na jeho mozek, jenž započal v září v Naumburgu a od té doby ho neopustil, zmizel. Píchání v očních bulvách, s nímž sem přicestoval, je rovněž pryč. Jeho spánky se zcela uklidnily, ischiasový nerv mu dává pokoj. Potřebuje světlo, především světlo, kalné dny ho ničí a zde v Nice je světla hojnost, dokonce i v prosinci.

Kromě toho navázal různé známosti. Na obědě v Pension de Genève se seznámil s pruským generálem a jeho dcerou. Ten muž je sice nesmírně konzervativní a příšerně nudný, ale poctivý a spolehlivý a bezchybného původu. U stolu s nimi seděla rovněž jistá lady Memet Aliová, jež tvrdila, že je manželkou indického maháradži. Tvářila se neustále velice významně a rozhovor s ní byl obtížný, avšak to mu nikterak nevadilo. Věděl, že by si stejně neměli co říct, a maháradžova manželka se raději blýskla svými oděvy než znalostí cizích jazyků.

Pak tu byla ještě stará manželka faráře z jižního Německa, která, ač se silným přízvukem, mluvila v zásadě dokonalou angličtinou a byla kdykoli ochotná překládat. To si ale společnost přála jen zřídka.

Obzvláště nápadný byl mezi rozmanitými hosty penzionu nádherně oblečený Peršan, jenž obvykle seděl s Nietzschem u stolu a nikdy nepromluvil. Tvrdilo se o něm, že dosud nepronesl ani slovo, činil však na své okolí dostatečný dojem již

pouhým svým zjevem připomínajícím páva. Vypadal, jako by před chvílí vyskočil ze staré orientální pohádky a brzy se do ní měl opět vrátit.

Jak tedy matka i sestra vidí, nalézá se v dobré, ba nejlepší společnosti, shrnul Nietzsche ve svém dopise.

Zapůsobili na něj zejména Angličané a Rusové. Především chování Rusů sleduje s velkým respektem, neboť stavějí své bohatství na odiv způsobem, jaký ještě neviděl. Ruská smetánka se mondénně prochází po Promenade des Anglais, každý den je jich víc a víc, takže nabyl dojmu, že se z Nice vbrzku bezpochyby stane ruské město. Nepřízeň počasí, již musejí Rusové snášet v Sankt Petěrburku či v Moskvě, se zde na Côte d'Azur mění v pravý opak.

Cesta ze Sankt Petěrburku na Côte d'Azur trvá po železnici tři dny a tři noci, vlaky cestou zastavují, jen aby naložily zásoby, interiéry jsou veskrze luxusní a vozí na jih výhradně modrou krev, jež prahne po světle a teple. V roce 1856, jak Nietzschemu vyprávěl hostinský z Pension de Genève, přijel do Nice car s carevnou. Rusové ztratili v důsledku porážky v krymské válce přístup ke Středozemnímu moři a carská rodina se z této potupy zotavovala právě u Středozemního moře, kde si oblíbila město v Andělské zátoce.

Nietzsche shledával, coby Polák aristokratického původu zanutý do barbarského Německa, jímž se cítil být, že se zde nalézá v nejlepší, ba přímo dokonalé společnosti.

Domníval se, že pro matčin postoj k němu je charakteristické, že na jeho vytrvalé otázky na polskou rodinnou větev reagovala podrážděně. Ona pochází z Poblesu u Lipska, ne z Poznaně či z Varšavy, opakovala mu několikrát a doporučila mu, ať se laskavě smíří s tím, že je jednou Sas a jeho otec byl evangelický farář,

žádný slovanský šlechtic, který by lovil v lesích divoká prasata, tančil extatické tance a nemilosrdně vykořisťoval poddané. Ať jen prostě rychle několikrát za sebou zopakuje místní název Pobles a pochopí, odkud je.

Poslední září, které v Naumburgu strávil, bylo nejhorším měsícem jeho dosavadního života. Oba první díly *Zarathustry* byly hotové. Vnímal tuto práci jako obří syntézu, nadlidské úsilí, které podle něj nemělo historické srovnání – a po tomto jedinečném výkonu musel v Naumburgu čelit svým příšerným příbuzným. Musel kdy v dějinách muž jako on strpět něco takového?

Jakmile přijel do Naumburgu, mluvilo se pouze o chlebu se salámem a vlněných ponožkách. Jen co se posadil k matce do kuchyně, začala se ho vyptávat, zda se ožení. Sestře připadalo, že na profesora není dost světaznalý. Krácel-li po náměstí, oslovovali ho staří lidé, kteří ho znali z dřívějšíka, jako školáka, a chtěli vědět, zda se vrátil do Naumburgu nadobro a konečně bude matce oporou. Každý den pro něj byl anamnézou. Musel zápasit se svou mstivou sestrou, která se užírala závistí. V jeho očích byla opravdovou potvorou, jež v zárodku zadusila každý jeho pokus nalézt si manželku – ano, ale ano, takové pokusy rozhodně existovaly – a bude tak činit i nadále. Nenechá toho, pokud ji, což se nezdálo příliš nepravděpodobné, nesežerou v paraguayském pralese *termiti* i s jejím antisemitským manželem. Sestřin muž byl posedlý fixní ideou založit na opačném konci světa ještě jedno Německo. Za tímto účelem dal v Sasku dohromady skupinu osamělých a nejistých lidí, nezaměstnané bez naděje a vyčerpané nádeníky, zchudlou šlechtu a recidivisty, padlé dívky a vetché starce.

Nietzsche se rozesmál, když si na tuto společnost vzpomněl. Představil si, jak se její členové v pralese z nenávisti a nepřejícnosti vzájemně masakrují, degenerují v důsledku příbuzenského

křížení a toho hloupého antisemitu strhnou do záhuby s sebou. Nikdo z nich se z toho pekla plného mravenců nevrátí, ani jeho sestra ne. Při této představě se mu udělalo tak lehkou u srdce, že se, což se stávalo jen vzácně, sám před sebou zastyděl.

Měl by se konečně vážně ucházet o nějakou ženu, doporučovala mu v Naumburgu v září opakovaně matka, a sestra, ta falešná zmije, jí přizvukovala. Přitom to byla ona, kdo systematicky zničil jeho přátelství s Lou von Salomé. Teď, když Lou zmizela z jeho života, obě ženy pokrytecky předstíraly, že si o něj dělají starosti. To ony ovšem podnikaly všechno možné i nemožné, aby mu mladou Rusku znechutily. Lou však byla žena, s níž chtěl strávit život, aby dovedl do konce svůj projekt, neboť jeho život nebyl koneckonců ničím jiným než velikým, nesmírným projektem. Byla to jediná žena, jež se mu kdy mohla rovnat, a právě ji ona naumburská pakáž s brutálním kalkulem a hnusnou podlostí vyhnala. Nyní byl odkázaný sám na sebe, od nynějška bude muset vše vykonávat sám.

V té době přivedla sestra domů toho štváče Förstera, šíleného studijního radu. Nesnesitelného člověka, jehož bez ustání opěvovala, když nebyl přítomný, a jehož zbožňovala, pokud přítomný byl, což dokazovalo její naprostou omezenost a pochopitelně i obavy, že zůstane na ocet, vždyť jí táhlo na čtyřicet. Dr. Bernhard Förster byl prodchnutý doslova směšným nadšením pro Richarda Wagnera. Viděl ve Wagnerovi, jehož hudbu nemohl podle Nietzscheho přesvědčení absolutně pochopit, ideového průkopníka vlastních antisemitských výstřelků. Občas citoval z paměti a se zdviženým ukazovákem z Wagnerova hanopisu *Židovstvo v hudbě*. Navíc byl plný germánských kolonizačních plánů, jež v jeho mysli zahrnovaly celý svět. Paraguay měla být pouze začátkem. Jednou Förster svému budoucímu

švagrovi mezi čtyřma očima a tónem zároveň prorockým i spikleneckým sdělil, že to Němci musejí vbrzku uzdravit svět. Tento výrok vyvolal u Nietzscheho nutkání zvracet, z něhož se půlku noci nemohl zotavit.

Se sestrou Förster celá odpoledne v heroickém sebepopírání diskutoval, což považoval za maximální ctnost, ve skutečnosti se však jednalo o pokrytectví, jež se mu stalo druhou přirozeností. Nejprve nadšeně hovořil o křesťanství, posléze o pohanství, pak o středověku a nakonec o Germánech. V poslední době se obvykle zmiňoval ještě o Sasech, jež hodlal vzít s sebou do Paraguaye, a vychvaloval jejich specifické vlastnosti, jež považoval za jedinečné mezi, jak říkal, všemi německými kmeny. Elisabeth ze zasněného pomocného učitele nedokázala spustit vhlce se lesknoucí oči. Podobné věci by si ráda vyslechla i od bratra, ten však, když u nich byl Förster, vůbec nemluvil nebo si sám pro sebe mumlal nesrozumitelné komentáře, jež v žádném případě nezněly souhlasně.

Förster definoval sám sebe jako vegetariána a Árijce, což byla kombinace, která byla Nietzschemu odporná už čistě z hlediska slovní zásoby. Řekl Försterovi, že by, kdyby mohl, spořádal tolik masa, kolik by jen mohl získat, že by, kdyby mohl, bořil zuby každý den do živé, syrové, ještě se cukající flákoty a rval z ní celé kusy. Jenže to zkrátka nemůže, jeho stav mu to nedovoluje, avšak jeho myšlení je myšlením nenasytého masožravého zvířete.

Když si matka všimla, že sestra Försterovi naprosto propadla a že si, což bylo ze všeho nejhorší, navíc vážně pohrává s myšlenkou následovat toho blázna do jihoamerického pralesa, požádala milého Fritze, aby společně s ní zakročil, stejně jako předtím pracovala se sestrou proti Lou. Sestra však pochopitelně tušila, jak bude matka na spojení s Försterem reagovat, a předvíдалa

její úmysly. Proto se co nejrychleji s Försterem zasnoubila, bez jakéhokoli předchozího oznámení nebo náznaku. Nietzsche nemohl uvěřit, že je něco takového z právního hlediska v pořádku. Elisabeth s povýšeným úsměvem opáčila, že zasnuby přece nepředstavují právní akt.

V oněch dnech Nietzsche pochopil, že pokračování jeho *Zarathustry* je naprosto nezbytné, že musí předložit opačný koncept k veškeré falešné morálce a všemožným formám pokrytectví, jehož počátek a sídlo spatřoval v křesťanství, pročež hodlal dát třetímu dílu své knihy podtitul „*Wegweiser zur Erlösung der Moral*“. Nice ho již po třech dnech naplnilo takovým množstvím světla a sebedůvěry, že dále neváhal a hodlal se do práce pustit na místě.

Jeho sestra a matka až do posledního detailu ztělesňují to, proti čemu musí připravit přehodnocení všech hodnot, zvolal podivně hlubokým hlasem, a Cécile by byla přísahala, že ho muselo být slyšet až v přístavu. Přišla se večer ještě jednou podívat do jeho pokoje, aby zjistila, zda něco nepotřebuje. Tu začal mluvit, bez přestávky, o své rodině, bývalé snoubence a o nesmírném plánu, který musí uskutečnit. A Cécile měla opět pocit, že musí od začátku skládat puzzle, které před ní její host znovu a znovu rozprostíral.

To náhlé uzdravení, zvolal, omamný pocit, že je zdravý a stále zdravější – kdo před ním by byl dokázal napsat filozofii uzdravení? Úžasné niceské světlo mu zpřítomnilo celý třetí díl *Zarathustry*, a na ničem jiném nezáleží. Musí si už pouze všechno zapsat, nalézt slova, ale ta k němu přiletí, bude veden jako dítě v temném lese. Potřebuje světlo, ještě více světla, a potřebuje vedle sebe přítele. Vzkázal již po Heinrichu Köselitzovi z Annabergu, usazeném v Benátkách, alias Petru Gastovi z Mnichova alias Pietru Gastimu z Benátek, jenž vzhledem ke

svému skrz naskrz saskému jménu, s nímž se v hudební branži nevydělá ani pětník, potřeboval jméno umělecké, a on mu tudíž říká Peter Gast, což, ač ho to mrzí sebevíc, lze do italštiny přeložit jediné jako Pietro Gasti. Je to ovšem jméno, které by se skvěle vyjímal na operních plakátech a v recenzích. Potřebuje tedy světlo, potřebuje Petra Gasta a – ať mu Cécile odpustí, že před ní hovoří tak otevřeně – za třetí zřejmě potřebuje také ženu.

Cécile už po třech dnech vůbec nečekala, že by se k tomu nový host ještě vrátil. Poznala mnoho mužů a zapsala si o nich všechno možné, především o jejich libůstkách a nechutích, ale někoho, jako byl Nietzsche, dosud nepotkala. Vedla si své zápisky zprvu jako cosi na způsob účetnictví, jen aby si udržela přehled, a brzy kromě skutečnosti, že u ní někdo byl a zaplatil tu či onu cenu, zaznamenávala i poznámky týkající se individuálních zvláštností jejích hostů.

Než ho toho večera nechala o samotě, doporučila mu kvůli světlu, jehož si tolik cenil, výlet do Èze. Nikde v celém okolí není světlo jasnější než v Èze, pravila. Přikývl tak nepřítomně, jako by vůbec nepochopil, o čem mluví, a pak se zeptal, zda ho tam doprovodí. Odpověděla, že v neděli má volno, ale ona si s ním přece nemůže povídat, jejich světy nemají nic společného. Nietzsche se široce rozmáchl paží, čímž dal na srozuměnou, že námítky nepřipouští a že jejich společný výlet je hotová věc.

„Můj svět lze pochopit velmi snadno, věřte mi, slečno. Lze jej vdechovat, lze jej ochutnat a zkoumat všemi smysly. A kdo svým tělem pochopil sebemenší kousek mého světa, nebude už chtít žít nikde jinde.“

„Tak tedy v neděli,“ opáčila, krátce, ostře na něj pohlédla, jako by chtěla zjistit, v jakém duševním rozpoložení se právě nachází, a vyšla ven.

Je deprimující, napsal Josef Paneth svému mentorovi a otcovskému příteli Ernstovi von Brücke, sedět s takovým myslitelem, jako je Friedrich Nietzsche, v holé místnosti okradené o veškerou útěchu, já na kraji postele, Nietzsche na obyčejné dřevěné židli, jejíž nohy už příliš nedrží a pod filozofovou vahou se tu a tam zachvějí, až se člověk bojí, že se pod ním židle každým okamžikem rozpadne.

Nietzsche si stěžoval na nejrůznější symptomy, psal Paneth, podle jeho odborného názoru je ovšem příčinou bolestí hlavy a žaludku přepracování. Nietzsche opakovaně zdůrazňoval s ničím nesrovnatelný význam „nesmírného úkolu“, jež mu byl svěřen, a neustále přitom hleděl na desku stolu.

Na rozdíl od toho, co by bylo možné usoudit z jeho poslední knihy *Tak pravil Zarathustra*, a v rozporu s veškerými představami, jež si Paneth o tomto muži učinil, vystupoval Nietzsche beze stopy teatrálního patosu a neustále se snažil být ke svému hostu přátelský a vstřícný. Zároveň celou dobu působil poněkud zachmuřeně a stísněně.

Jeho očividně rychle slábnoucí zrak způsobuje, že se Nietzsche na lidi doopravdy nedívá, jeho pohled je spíše čímsi na způsob otupělého, marného hledání protějšku, pokračoval přírodovědec. Je vidět, že není zvyklý přijímat hosty, ba že s návštěvami vůbec nepočítá, že je bezpodmínečně vnímá jako rušivé. Spočívá na něm imperativ vyžadující neustálou práci a vylučující rozptylující rozhovory. K tomu je třeba přidat, že Nietzsche může ke psaní využívat vždy jen velmi krátké časové úseky a po zbytek

dne je v důsledku migrény a žaludečních bolestí více či méně ochromený, což mu znemožňuje vychutnat si volný čas.

Smí-li soudit jako psycholog, pokračoval Paneth v dopise, označil by Nietzscheho za zajatce jeho vlastních ambicí, za veskrze nezralého člověka, jenž však díky smělosti svých myšlenek vnímá sám sebe jako nejsvobodnější ze všech živých bytostí, objevitele skutečného osvobození, a tudíž osvoboditele vůbec. Kupříkladu inspirace k *Zarathustrovi*, o nichž neustále v náznacích mluvil, naplňovaly Nietzscheho natolik, že v sobě navzdory svému žalostnému stavu a nuzným životním podmínkám viděl nejšťastnějšího smrtelníka. Kniha svým autorem pokaždé znovu otrásala, kdykoli si v ní Nietzsche četl, propukl v pláč, to Panethovi pověděl hned na začátku jejich rozhovoru. Proto se prý četbě často celé dny vyhýbá, avšak pak si stejně nemůže pomoci a musí se k ní vrátit. „Vidíte, štěstí mě následuje,“ prohlásil Nietzsche, „to proto, že neběhám za ženskými. Štěstí je ženská.“

Tento přístup rozvrátil jeho nervovou soustavu, což bylo možné poznat podle toho, že byl po obyčejném, nikterak namáhavém rozhovoru naprosto vyčerpaný, po rozhovoru, jaký by on, Paneth, a jeho mentor mohli vést celé hodiny a pak by se dokonce cítili osvěženi.

Hodně mluvili o Sicílii, kam se chtěl Nietzsche (kromě Korsiky, již hodlal vyhledat kvůli své bezhraniční identifikaci s Napoleonem, a Valencie, jejíž klima považoval za ještě příznivější nežli klima niceské) bezpodmínečně znovu vydat. Při své jediné cestě na ostrov se dostal pouze do Messiny, tedy na Sicílii pořádně nevstoupil. Domníval se, že na Sicílii se dosud zachovalo Řecko velikých starých filozofů. Byl přesvědčený, že myšlení a tvůrčí proces jsou bezprostředně spojené s klimatickými

podmínkami, v nichž vznikají, a na Sicílii tedy podle něj stále ještě panovaly ideální tvůrčí podmínky Eleatů.

Předsokratovské filozofy vnímal jako nesmírně významné osobnosti. Hovořil obdivně o Hérakleitovi, Anaximandrovi a Empedoklovi, vůči Parmenidovi však již měl vážné výhrady. U Parmenida se objevují první předzvěsti Platóna, tvrdil, ba dokonce je Platónovým přímým předchůdcem, a Platónem započalo veškeré neštěstí Západu. Nesmírná životnost předsokratiků v Nietzscheho představách a myšlenkách, tedy filozofů, o nichž z historického hlediska víme nejméně, naplnila Panetha lehkým děsem. Předsokratikové byli pro Nietzscheho tisíckrát reálnější než člověk, jenž stál naproti němu. Hovořil o nich jako o blízkých přátelích.

Coby filozof, pravil Nietzsche, se odjakživa stavěl proti pomatenosti historických věd, které jsou stále zaměřené proti životu a z nadějných mladých mužů učiní za krátký čas zoufalé starce. On sám ovšem, napsal Paneth von Brückemu, přímo ztělesňuje závěr historických věd, když prorazil hranici mezi věděním a přáním a celou svou existencí dospěl tam, kam se ostatní dostanou pouze v myšlenkách. Nietzsche, pokračoval Paneth, je ovládán klamnou představou, že musí ve vši intenzitě prožívat to, co ostatní jen s námahou rekonstruuji na papíře ve svých pracovních, aby získali akademický titul a pak to do značné míry zapomněli.

Navíc nedokáže vůbec rozpoznat, jací lidé ho doopravdy obklopují. Má kupříkladu ve své blízkosti příjemnou mladou osobu, jež se o něj v pustém domě, který obývá, oddaně stará, mladou Francouzku, vnučku majitelky penzionu. Nietzsche však není absolutně schopen zaznamenat půvaby této osoby, nýbrž ji považuje za omezenou, což on, Paneth, vnímá docela jinak. On tu

ženu považuje za kohosi na způsob anděla, který by možná jako jediný dokázal smutného génia povzbudit a navrátit do života. Avšak Nietzsche nemyslí ani v její přítomnosti na nic jiného než na předsokratiky.

Paneth nebyl u Nietzscheho ještě ani čtvrt hodiny, když Cécile zaklepala a zeptala se, zda si někdo nepřeje kávu. Oba pánové odmítli, Nietzsche však Cécile Panethovi s veškerou formálností představil. Paneth jí podal ruku. Shledal, že se v dívce skrývá aristokratická krása, jež by vzbudila rozruch i na vídeňském plese v opeře. Když se dotkl její ruky, projel mu tělem velice příjemný pocit, který vzápětí zase zmizel a jehož krátkou přítomnost si neuměl vysvětlit. Co si z konzistence její pleti na něj hluboce zapůsobilo. Hledal slovo, jež by to vystihovalo, a to, že žádné nenalezl, se nakonec rozhodl považovat za důvod prozkoumat tento fenomén blíže.

„Jste si jistý,“ řekl Nietzschemu na rozloučenou, „jste si opravdu jistý, že štěstí je žena?“

V neděli ráno mu Cécile přinesla kávu, kterou již snášel, aniž by se mu dělalo špatně. O takových choulostivostech už vůbec nemluvili, Cécile měla dokonce pocit, že by Nietzscheho urazilo, kdyby o tom začala. Nalezla ho roztěkaného, ale v dobré náladě a ani zdaleka ne připraveného. Ozámila mu, že za půl hodiny musejí vyrazit. Zasmušilost a hořkost, které z něj vyzařovaly v prvních dnech a z nichž měla strach, jako by dočista zmizely.

Zima je špatný host, ale ne ten nejhorší, řekl jí a usmál se napůl slepýma očima, čímž jí připomněl klauna, jehož jako malá viděla v cirkuse a který jí dojal svou laskavou bezmocností. Jestli jim ujede vlak, budou muset čekat tři hodiny na další, dodala. Děsivější než zima, pokračoval Nietzsche, je jiný host, a ten stojí za dveřmi.

„Ale kdo je to?“ ptala se Cécile.

„Nihilismus, mé dítě, nihilismus,“ odpověděl významně.

Ani na to Cécile nic neřekla. Po zimě přijde jaro, pomyslela si, a zároveň ani v nejmenším nepochybovala, že existují lidé, kteří říkají ročním obdobím jinak než ona.

„Ale zima je sama o sobě dost zlá,“ dodal, „sedí u mě v pokoji, každý večer, přátelsky mi tiskne ruku, až mám prsty docela modré. Podívejte!“

Host měl skutečně modré prsty a ona se ho zeptala, zda bylo u něj v pokoji v noci tak chladno, že mu promrzly. Sama bydlí v pokoji nad ním, kde rovněž nejsou kamna, a zima jí nebyla ani trochu.

„Bylo chladno,“ odpověděl, „ale prsty mám modré především proto, že jsem celou noc psal. Ráno byly od námahy úplně ztuhlé, proto zřejmě na kotnících otekly.“

Cécile na jeho slova o celonočním psaní nereagovala, třebaže poznala, že nějakou reakci očekává. Co na to měla říct? Mohl jí stejně dobře povědět, že celou noc šil nebo si vykládal karty. Podle ní to byla jeho věc. Hlavně že nedělal hluk. Nietzsche rezignovaně sklopil zrak. „Celou noc jsem psal. A kdo to bude číst?“

Mlčela a on pokračoval: „Patnáct čtenářů, kteří jsou rozptýlení po celém Německu a vegetují kdesi na maloměstě. A z toho jich deset není normálních. Zbytek má syfilis nebo propadl alkoholismu. A možná mě nebudou číst ani oni. Taková je realita, milá slečno. Proto jsem celou noc psal. Občas se ptám, jestli vůbec píšu pro lidi.“

Cécile se zamyslela. Nu, pro zvířata zřejmě nepíše. A vůbec, pomyslela si, ona by s nocí dovedla naložit lépe. Řekla však pouze: „*Allez*, je na čase, pane.“

Museli chytit vlak v deset hodin. Pak budou v jedenáct v Èze-Bord-de-Mer, železniční stanici na pobřeží.

„Vesnice leží vysoko nad mořem. Cesta je hodně strmá, pěšina plná štěrku a ne zcela bezpečná,“ vysvětlovala. Výstup navíc trvá přes dvě hodiny. Uvědomuje si to Nietzsche?

Neměl o tom nejmenší ponětí, nyní si je toho ovšem vědom, odtušil, a právě tak to chce. Jeho život je osamělou poutí již od mládí, nedokáže ani vypovědět, na kolik hřbetů hor a vrcholků se vyšplhal. Cécile přikývla a zároveň nabyla dojmu, že jeho řeč je dvojznačná či se v ní skrývá jakýsi záhadný význam, který nedokázala zachytit, a jehož zachycení navíc považovala za zbytečné, neboť fakt, že něco pochopil, se už podle ní složitěji vyjádřit nedal. Zároveň jí připadalo, jako by takové věty citoval, jako by šlo

o věty jiných lidí, jež z žertu vydává za svoje vlastní. Málem by z něj zase dostala strach, kdyby nebyl tak veselý a uvolněný.

Vstal ze židle, která znovu podezřele zaskřípala, a nenápadným tanečním krokem zamířil ke dveřím, kde visel na háčku jeho kabát. Pohyboval se jako muž, jemuž se něco podařilo, něco velikého, něco, o čem dávno snil, jako muž, z něhož spadlo veškeré břímě.

U dveří se k ní otočil. „Je třeba tančit,“ prohlásil, „musíme se naučit tančit jako Řekové a učinit ze smíchu náboženství, pak bude všechno lepší, *mademoiselle*.“ Přikývla jako dítě, které nerozumí mluvě dospělých. Celá Afrika tančí, zdalipak si toho je vědoma, pokračoval Nietzsche a držel kabát v pravé ruce, aniž by si ho oblékal. Cécile odpověděla, že to netušila, ale nyní už to ví, že mimochodem sama ráda tančí.

Když dorazili na nádraží v Èze, nádherně svítilo slunce a bylo patnáct stupňů, jak dokazoval teploměr u východu z nádraží, k němuž Nietzsche okamžitě zamířil, aby poklepal na sklo. Cécile chtěla vědět, čeho tím klepáním hodlá dosáhnout. To netuší, odpověděl Nietzsche, je to takový jeho zvyk. Když stojí u teploměru, z něhož chce něco odečíst, nejprve zatuká na sklo. Cécile pokrčila rameny.

Bez dalšího zdržování vyrazili do horské vesnice. Štěrková pěšina začala okamžitě strmě stoupat, Alpy spadaly z výšky příkře do moře, vesnice nahoře vypadala zakletá jako osamělé, opuštěné orlí hnízdo. Když se na ni člověk díval z nádraží, zdálo se, že volně visí nad mořem, a vzbuzovala dojem osídlení z časů dávno minulých, nepatrná pevnost, již z pobřeží nelze nikdy dobyt. Cécile si obula svoje osvědčené horské boty, v nichž už tuto prohlídku vedla několikrát, na sobě měla červené pončo a černé vlasy si přísně stáhla z čela.

Takovou krásu jsem v životě neviděl, třebaže jsem toho viděl hodně, napsal Paneth téměř o rok později von Brückemu, jenž jeho dopis po Panethově smrti předal Sigmundu Freudovi. Panethovi zněla v uších věta „Štěstí je ženská“, ještě když se druhý den vrátil do rue Ségurane. Nepřišel však s úmyslem navštívit Nietzscheho. Čekal na ulici, přecházel sem a tam, seděl půl hodiny v kavárně, z níž bylo vidět na vchod do domu, a po dobrých čtyřech hodinách skutečně spatřil Cécile, jak opouští dům. Šel za ní, dohonil ji ještě před Zámeckým vrchem a ve vhodném okamžiku ji oslovil.

Pozorně si ho prohlédla a shledala ho přijatelným. Panethovi bylo, jako by se před ním otevřely dveře, za nimiž se nalézala velká zelená louka uprostřed léta, plná rozkvetlých květin, a hmyz ho oslovoval bzučivými tóny a sděloval mu, že tohle je ráj. Že může těmi dveřmi projít a nemusí se nikdy vrátit.

O dva dny později se plížil kolem Nietzscheho dveří k Cécilinu pokoji, který ležel nad nimi, a představoval si, jak filozof za oněmi dveřmi právě znovu vypilovává svoje mýty a učení. V žádném případě neměl v úmyslu bavit se s Cécile o něm.

Bezpochyby pochází z maleb florentské renesance, napsal následujícího dne Ernstu von Brückemu do Vídně, ona, o tom může přítele ujistit, je bytostí, již mohli stvořit výhradně staří mistři. Připadal si, jako kdyby mu vyšla v ústrety historie umění vtělená do jedné ze svých postav a jako by mu obrazy chtěly říct, že mají svou živoucí obdobu.

On, Paneth, by rád ušetřil přítele podrobností, i z toho důvodu, že se obává, že by si mohl vše vyložit nesprávně. Von Brücke ví, jak je pro něj renesanční malířství strhující. A zná rovněž cenu, již je třeba za mistrovské dílo zaplatit.

Cécile, pravil Nietzsche náhle po fázi delšího mlčení, když měli za sebou první třetinu stezky, je bezpochyby svědkyní historického okamžiku, s největší pravděpodobností objevu, který bude utvářet historii příštího tisíciletí tak jako nic jiného. Učinil onen objev dnes v noci, s modrými prsty se kvůli němu smířil ochotně a rád. Jedná se zkrátka a dobře o okamžik. Jestlipak si dovede představit, co to znamená – okamžik?

Cécile mlčela. Jistou představu rozhodně měla, připadalo jí však, že Nietzsche má na mysli něco docela jiného než ona. Očividně, pomyslela si, používají lidé, jako je tenhle profesor, slova jinak než normální lidé. Což komunikaci s nimi rozhodně neusnadňovalo.

Setkávají se v něm dvě cesty, pokračoval Nietzsche pevným, takřka slavnostním hlasem. Jedna z nejdálčenější minulosti, na níž leží vše, co se do této minulosti ponořilo. A druhá směřující do budoucnosti, o níž dosud nelze říct nic. Nyní je ovšem třeba uvažovat dál: V bodě protnutí dvou cest se scházejí dvě věčnosti. Nemuselo se tudíž, pokračoval, vše, co se stane, už jednou odehrát, ba nikoli pouze jednou, nýbrž mnohokrát, a nemusí se tak dít ustavičně, až do skonání věků?

Cécile Nietzscheho pochmurnou přednášku o okamžiku v zásadě pochopila, ale to o návratu všech věcí, takových, jaké byly, nepochopila vůbec. Ona sama se vždycky domnívala, že se nic nevrací, daný okamžik právě pominul, a sice navždycky, basta. Jinak to vidět nedokázala. Přesně to mu také řekla a on se okamžitě zachmuřil, prudce zavrtěl hlavou a zvedl ukazováček, jako by vznášel námitku.

Šli dál. Cécile už vodila po horách hodně cizinců, ale nikoho, jako byl tenhle muž. Očividně vůbec nevnímal krajinu

a přítomnost, byl neustále ponořený v myšlenkách a hlavu měl po celou dobu sklopenou.

Náhle zaslechli nablízku štěkat psa. Byli ještě příliš daleko od vesnice, než aby štěkání přicházelo odtamtud. Ozývalo se o kousek výš z úvozu. Znamenalo to, že na psa nevyhnutelně narazí. Nietzsche si připravil šedý deštník. Cécile bylo záhadou, proč ho s sebou pro všechno na světě vůbec vláčí, vždyť nebe bylo bez mráčku. Pohled upíral strnule na cestu, na níž se musel každým okamžikem vynořit štěkající netvor.

Dvacet metrů před nimi se náhle skutečně objevil černý pes sahající jim asi do pasu a zadíval se na ně, svaly napjaté, uši vzpřímené a ocas nehybný.

Nietzsche znervózněl. Natáhl deštník ocelovou špicí před sebe a strnul ve stejně výhružném postoji jako pes. Filozof se bezpochyby připravoval na boj. Podle všeho byl přesvědčený, že musí zaujmout roli zachránce. Situace představovala pro Nietzscheho nevyhnutelný závazek, třebaže mu muselo být jasné, že ho vzhledem ke svému oslabenému zraku bude stěží schopný vyplnit.

Cécile doufala, že Nietzsche psa, kterého poznala, ocelovou špičkou deštníku neporaní. Že by došlo k boji, pro ni bylo vyloučeno. Ze psa šel bezpochyby strach, nikdy však nikomu neublížil. Situace zdánlivého ohrožení trvala několik nekonečných vteřin. Pak zaslechli, jak pod lidskými kroky odletuje štěrk.

Za keřem se objevila malá, široká, černě oblečená postava, sahající Cécile a Nietzschemu nanejvýš po ramena, avšak širší než oni dva dohromady. Mužíček měl dlouhé černé vlasy a obličej barvy vydělané kůže zbrázděný tisícem vrásek. Jeho věk se nedal odhadnout. Přes rameno nesl pušku. Když přišel blíž, poznal Cécile a přátelsky ji pozdravil, sňal pušku a zamával jí ve vzduchu. Pes uvolnil svaly, přidal se k muži a zavrčel na Nietzscheho,

jako by spolu ještě neskončili. Filozof sice sklonil deštník, ale pořád byl v pohotovosti.

Tlustý mužíček a Cécile, jež ho převyšovala o hlavu, si vyměňovali očividně srdečná slova v jazyce, jemuž Nietzsche nerozuměl, jež však, tolik mu bylo jasné, svou melodií připomínal italštinu. Pak šel mužíček se psem dál, ještě si zamávali, on mířil dolů k moři, výletníci stoupali dál k vesnici.

„To byl Francesco. Dělá tu revírnicka nebo – jak se to řekne německy? *Förster*? – fořta. Říkají mu také trpaslík z Ěze. Ale to neslyší moc rád,“ vysvětlovala Cécile. Při slově *Förster* se Nietzsche mimoděk otrásl.

„Znáte se dobře?“ vyslovil Nietzsche řečnickou otázku.

„Už jsem tu prováděla návštěvníky tolikrát, že mě v Ěze všichni znají, hlavně Francesco, na kterého člověk na pěšině často narazí,“ odpověděla Cécile.

„Znamená to, že jste po téhle cestě již mnohokrát putovala ve dvojici.“

Cécile se obávala, že Nietzsche pocítí záchvěv žárlivosti. Zнала to od Holanďana, který do Nice pravidelně přijížděl a je muž musela pokaždé dopřát pocit, že je tu výhradně pro něj.

Avšak její obavy byly zcela neopodstatněné. Nietzsche si skutečnost, že tu byla již mnohokrát a s největší pravděpodobností s mužským doprovodem, vysvětloval daleko spíše jako indicii svědčící o správnosti jeho nového učení o věčném návratu téhož. Kráčel nyní opět rychlejším, tanečním krokem, náhle ho přepadla zvláštní nálada, jež ho strhla, jakási všeprostupující lehkost, jež by možná u jiného člověka způsobila, že by se k Cécile přiblížil, snad by ji spontánně objal nebo políbil.

Nietzsche však zůstal ponořený do sebe, tančil pro sebe, jásal pro sebe a i v dokonale euforickém stavu nadále přemýšlel o sobě a o svém učení a jeho důsledcích.